

muodostamisen tavat, voidaan esittää sekä historiallista todistusaineistoa että hyviä filosofisia perusteita (Niiniluoto 1981, 525 & 1980, 81—88, 138). Maksimaisen käsitys, että luonnontieteellinen maailmankuva olisi ajautunut kriisiin, osoittaa vain, että hän ei tunne luonnontieteitä, jotka nojautuvat vahvasti materialistiseen metodologiaan. Luonnontieteissä ei ole mahdollista sellainen sekoileminen kuin kehitysmättömissä tieteissä (luonnontieteen filosofiaa ks. Lagerspetz 1983).

Tässäkin lehdessä monen kirjoittajan (esim. Heinosen) ajatukset lentävät välillä niin villisti, että kirjoittajien olisi syytä välillä jättää Matti Bergströmit ja Pekka Kuuset kirjahyllyyn ja perehtyä tieteenfilosofiaan ja vakavaan luonnontieteeseen. Esimerkiksi käsitteet ”entropia”, ”negentropia” ja ”evoluutio” ovat suosiossa. Jarmo Heinosen tapa käyttää näitä käsitteitä tuo mieleen perusteettoman vertikaalisen reduktion. Vaikka entropia lieneekin hyödyllinen abstraktio, on varsin kyseenalaista selittää psyykkisiä prosesseja ja kulttuuri-ilmiöitä tämän abstraktion avulla. Lisäksi on syytä muistaa, että Pekka Kuusen tapa käyttää käsitettä ”evoluutio” on saanut runsaasti arvostelua osakseen (esim. Kai Kaila), samoin Matti Bergströmin tapa käyttää käsitettä ”entropia” (esim. Antero Honkasalo, Kari Lagerspetz) ja hänen aivofysiologiset teoriansa (esim. Kari Lagerspetz, Anto Leikola, Timo Järvi-lehto) ovat olleet kritiikin kohteena. Tietysti on kiva leikkiä sopivasti hämärillä käsitteillä, mutta mielikuvituksen vallatonta leikkiä olisi syytä vähän hillittää. On surullisen huvittavaa, kun kirjoittajat sivuuttavat kaiken uskontopsykologisen, -historiallisen ja -sosiologisen tutkimuksen ja yrittävät hämäreiden abstraktioiden avulla puolustaa uskonnollisen uskon hyödyllisyyttä. Tällainen pragmatismi on ”subjektivistista hulluutta” (Russell 1967 b, 408). Suositelen Heinoselle ja Maksimaiselle ym. ihmisille, joiden ajatukset välistä lentelevät liiankin villisti, luettavaksi Ilkka Niiniluodon tieteenfilosofisia perusteoksia ”Johdatus tieteenfilosofiaan” (Otava 1980) ja ”Tieteellinen päättely ja selittäminen” (Otava 1983) sekä Raimo Tuomelan mainiota teosta ”Tiede, toiminta ja todellisuus” (Gaudeamus 1983). Tuomelan teoksessa on esim. mainio luku ”tiede, esitiede ja pseudotiede”, jossa uskontoa analysoidaan varsin terävästi.

Kirjallisuus

- Lagerspetz, Kari: Sattumasta säätelyyn. Juva 1983
 Murray, Jon & Murray O’Hair, Madalyn: All the questions you ever wanted to ask American atheists with all the answers. Austin 1983
 Niiniluoto, Ilkka: Johdatus tieteenfilosofiaan. Keuruu 1980

Niiniluoto, Ilkka: Tiede, usko ja maailmankatsomus. Kanava 1981:9, 518—526

Oittinen, Vesa: Teosofia, Steiner ja uusi ihminen. Soihdunkantaja 1980:6, 33—39

Russell, Bertrand: Länsimaisen filosofian historia I. Porvoo—Helsinki 1967. 1967 a

Russell, Bertrand: Länsimaisen filosofian historia II. Porvoo—Helsinki 1967. 1967 b

Russell, Bertrand: Vapaa-ajattelijan usko. Vapaa Ajattelija 1978:7, 149—151

Russell, Bertrand: Miksi vapaa-ajattelija ei voi olla kristitty. Kotka 1957

Russell, Bertrand: Why I am not a Christian and other essays on religion and related subjects. London 1982

Smith, George: Atheism, the case against God. Buffalo 1979.

Kari Saari

Kommentteja Kari Saarelle

Oheinen Kari Saaren kirjoitus ilahdutti minua kaikesta kärkevydestään huolimatta. Viimeinkin ammattikuntamme havahtuu itse pohtimaan omaa työtään. Kriittinen keskustelu on raittiustyöstä puuttunut.

Olen kuitenkin samalla pettynyt tapaan, jolla hän sivuuttaa keskeisimmän asian artikkelistani, nimittäin raittiustyön sisällön. Minä en tässä yhteydessä kommentoi laajemmin Saaren tieteenfilosofista kritiikkiä, vaan jätän sen Jarmo Heinosen tehtäväksi.

Saari leimaa päihtymyksen ilosanoman hedelmättömäksi omassa työssään, mutta ei perustele sitä. Samoin hän pitää perusteettomana esittämäni kritiikkiä SRL:n ”Terveet elämäntavat ja raittiustyö” -vihkosta. Haluaisin kuulla perusteluja.

Kari Saaren näkemys siitä, että erilaiset huumeet ovat osa inhimillistä kulttuuria ja että sille ei mahda mitään, on minusta hyvin masentava. Ihmettelen, miten hän motivoi oman työnsä. Meidän tehtävämehän raittiustyössä on juuri kulttuurin muuttaminen tässä suhteessa.

Puheessaan juopumistarpeen sublimoisemisesta Saari sekoittaa asioita. Elämästä päihtymisessä alkoholi-päihtymyksen sijaan ei ole kysymys mistään alemman vietin jalostamisesta, vaan synnynnäisen inhimillisen kyvyn säilyttämisestä. Lapset ovat tästä hyvä todistus: he osaavat päihtyä elämästä. Alkoholista ja muista huumeista päihtyminen on tämän synnynnäisen kyvyn vieraantunut muoto.

Saari kirjoittaa myös, että tunnetilat ilman järkea ovat sokeita. Tässä hän on täysin oikeassa. Tämän asian kohdalla artikkelini on kieltämättä puutteelli-

nen. En ole riittävästi korostanut sitä eroa, joka on alkoholipäihtymyksen ja elämästä päihtymisen välillä. Jälkimmäisessä tapauksessa järki on mukana käsittelemässä sitä elämysmassaa, jota tunnepuolelta kumpuaa. Tunne-elämykset ovat siten raaka-ainetta tiedostusprosessille, samoin kuin esim. näköhavainto. Alkoholipäihtymys on kontrolloimatonta elämysmassaa, joka menee tässä mielessä hukkaan. Tosin myös pelkkä järki ilman tunteita on sokea.

Kari Saari syyttää minua ja Jarmo Heinosta mystisismistä ja sekoilusta sekä uskonnollisen uskon puolesta puhumisesta. Omalta osaltani olen valmis hyväksymään kaksi ensimmäistä syytöstä, mutta kolmatta en.

”Sekoilullani” olen tarkoituksellisesti halunnut horjuttaa luutuneita käsityksiä. Olen teoreettisesti analysoinut asioita ja rakentanut niistä hypoteesin testattavaksi. Kun Saari leimaa tämän toiminnan tieteen ulkopuoliseksi mystisismiksi, sortuu hän itse pahanlaatuiseen dogmatismiin.

Jatkossa toivonkin lisää kriittisiä, mutta samalla myös perusteltuja puheenvuoroja esittämistäni teeseistä. Keskustelu on tärkeää. Sillä jos emme pysty löytämään raittiustyölle positiivista sisältöä, koko homma on syytä lopettaa. Itse en ainakaan halua olla pelkästään osa valtion kontrollia.

Tero Maksimainen

Russellista, uskonnosta ja elämän perushahmotuksista

Luin hyvin kiinnostuneena läpi Kari Saaren säkenöivän ja kipinöivän tekstin. Hänen esille ottamansa näkökohdat ovat sellaisia, että ne ovat askarruttaneet varmasti monia muitakin Alkoholipolitiikan lukijoita, jotka eivät kuitenkaan ole kerinneet tai halunneet tuoda näkemyksiään esille.

Russell uskontokriittikkona

Uskonnon ystävää ei Bertrand Russellista saa tietysti tekemälläkään. Hänhän omisti merkittävän osan elämästään terävälle uskontokriitikilleen. Russell jakoi inhimillisen tiedostamisen kentän kolmeen osaan: tieteen muodostamaan ytimeen, sitä ympäröivään filosofian kenttään ja tätä kaikkea ympäröivään alueeseen, josta emme vielä tiedä mitään. Russellille uskonnot olivat tähän kolmanteen alueeseen kohdistuvaa vaateliasta julkeutta. Hänellä oli perustellut syyt sanoa näin.

Sivistyssanakirja määrittelee agnostismin seuraavasti: ”tietämättömyyden oppi; se mielipide, ettei ihminen voi tietää mitään olevaisen viimeisistä perusteista ja syvimmästä olemuksesta”. Jos vertaamme tätä määritystä Saaren ateismin määrittelyseen, havaitsemme ne yhtäpitäviksi. Sana ateismi sisältää kuitenkin sen ajatuksen, että olemassaolon viimeisistä perusteista sittenkin voidaan sanoa yksi asia: mitään jumalia ei ole, ei yksikössä eikä monikossa. Tällainen väite sisältää selvästikin juuri niitä vaateliain julkeuden aineksia, joista Russell uskontoja syytti. Kirkkaan logiikan edustajana Russell määrittyy siten enemmän agnostikoksi kuin ateistiksi.

Siitä, mitä Russell ei tuntenut, hän ei halunnut puhua. Siitä, minkä hän tunsu, hän puhui sitäkin enemmän. Työllään hän jätti pysyvän jäljen tieteen, rauhanasian ja myös uskontokritiikin alueille. Hän on henkilö, jonka tekstejä ja kannanottoja luettiin aikoinaan ahkerasti, ja niitä luetaan yhä, koska hän on jatkuvasti ajankohtainen.

Russellin asenne uskontoihin oli johdonmukaisen kielteinen. Kysymykseen, voiko hän nähdä niissä mitään myönteistä, hän vastasi, että kielteiset vaikutukset ovat niin hallitsevia, ettei myönteisillä vaikutuksilla ole merkitystä niiden rinnalla.

Russellin lähiympäristöön ei ilmeisestikään kuulunut esim. päihdeongelmaisia henkilöitä, jotka olisivat kokeneet persoonallisuutensa eheytyksen uskonnollisen heräämisen avulla. Tällainen uskonnon myönteinen vaikutus on kuitenkin aivan yhtä todellinen kuin ne kielteiset vaikutukset, joita mm. Russell on tarkoin kuvannut. Toisaalta on myös todettava, ettei ihmisen tarvitse olla päihdeongelman kaltaisessa kriittisessä tilassa voidakseen kokea uskonnon positiivisen vaikutuksen elämässään.

Mekaanisen ateistisen käsityksen mukaan uskova ihminen on jotain vähemmän kuin uskomasta kiellettyvä ihminen. Hän on jollain tavoin langennut, polulta poikennut ihminen. Voidaan kysyä, olisivatko esim. Martin Luther King tai Mahatma Gandhi olleet arvokkaampia ihmisinä, jos he olisivat olleet ateisteja. Uskoisin, että useimmat ihmiset epäroisivat vastata tällaiseen kysymykseen myönteisesti.

Tuntemattomaan voidaan suhtautua pyrkimällä tyystin kieltämään sen olemassaolo. Tämä on toivoton yritys, mutta yrittäjiä näyttää silti riittävän. Bertrand Russellin suhtautumistapa on sen sijaan älyllisesti kestävä ja perusteltu. Hän myöntää tällaisen tuntemattoman kentän olemassaolon mutta vaatii samalla, että tuntemattonta on pidettävä tuntemattomana. Tuntemattoman konkreettinen selittäminen on petosta ja johtaa ihmisiä harhaan.

Russellin asenne on tieteellinen. Voisi hyvin kuvitella, että tästä lähteestä hän on ammentanut voi-